Аёлларингиз муборак, мунаввар аёл!

Mustaqil gazeta

HURRIYAT

7 - 13-mart
2001-YIL
10 (214)-son

HAFTANING CHORSHANBA KUNI CHIQADI — 1996 yil dekabrdan chop etila boshlagan

МММда

МУМТОЗ МЕРОС ТАРҒИБОТИ

"Имом ал-Бухорий сабоқлари" журнали баҳонасида

Имом ал-Бухорий халқаро жамғармаси томонидан нашр этила бошланган журнал қисқа муддатда мамлакатимиз зиёли жамоатчилигининг назарига тушди. Ўзига хос зиё тарқатувчисига айланди. Шу аср ва шу йилнинг 1-сонига кириш сўзи ёзган жамғарма раиси ва журнал бош муҳаррири Зоҳидилло Мунавваров янги асрни "онгли инсон даврига" айланажагига умид боғлайди ва "онгли инсон тушунчасининг мазмун-моҳияти сайқал топиб" бораётганини таъкидлайди. Журналнинг мазкур сони чиқишига бағишланган давра суҳбати бугунги кун ўзбек зиёлиларининг нафис маърифий фикр алмашинувига айланди. Мумтоз адабиётимиз билимдонлари, таниқли навоийшунослар, матбуотчи ва зиёлилар журнал, ундаги турфа мақолалар баҳонасида бир-биридан фойдали фикр-мулоҳазалар билдирдилар.

Азиз Қаюмов: - Журнал ниҳоятда керакли ва фойдали мақолалар эълон қилмоқда. Мақолаларнинг савияси, илмий даражаси ниҳоятда юқори. Ёшларни мумтоз меросга яқинлаштирадиган чиқишлар бўлса яна яхши. Бироқ бу жиддийлик, юқори савия ҳисобига бўлмаслиги лозим.

Тўра Мирзаев: - Ўз йўли, мавзулари билан шундай журнал пайдо бўлгани ҳар қанча таҳсинга лойиқ. Бошқа тиллардан сўз олинганда ўзимизнинг тилимиз қонун меъёрларига, лисоний анъаналарига риоя қилишни унутмаслик керак. Бу журнал арабча саводимизни оширишда минбар вазифасини ўтайди деб ўйлайман.

Нажмиддин Комилов: - Журналда ёшларга мўлжалланган махсус саҳифалар очиш режалаштирилаётгани айтилди. Назаримда, журнални ёшлар даражасига тушириб оммалаштириш эмас, балки ёшлар тафаккурини мазкур журнал даражасига кўтариш йўлларини излаш керак деб ўйлайман. Жўнлик – хавфли нарса. Жўн мавзуларни ҳеч ким тушунмайдиган мураккаб тилда ёзгунча, мураккаб маавзуларни содда, тушунарли ва саводли тилда тушунтира билишга одатлансак дуруст бўлади.

Рихситилла Акрамов: - Биз амалиётчимиз. Мен нафақат бу журналимиз, балки барча нашрларимиз ҳам омма орасида кенгроқ тарқалишини ва улар амалий натижа беришини истардим.

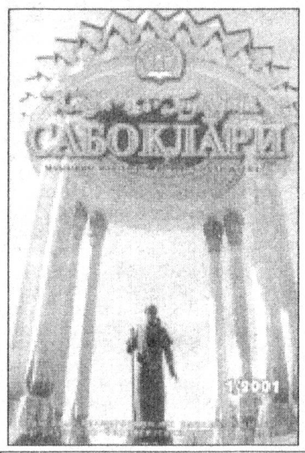

Бахтиёр Назаров: - "Имом ал-Бухорий сабоқлари" халқнинг улуғ Навоийга бўлган муҳаббатининг бир кўзгуси. Ҳам сурати, ҳам сийрати ўзбекона. Халқнинг маърифатини оширадиган журнал. Фақат адади оз. Бошқа тилларга таржима қилинса, лотин алифбосидаги нусхалари чиқарилса уни хориждагилар ҳам севиб, талашиб ўқишларига имоним комил...

Суҳбат қизиди, С.Ғаниева, А.Жузжоний, У.Уватов, А.Аъзамов, шунингдек, исломшунос А.Исмоилов, "Камолот" ёшлар ҳаракати раҳбариятидан Қ.Қуронбоев ва бошқалар сўз олдилар. Баҳс бўлди. Улардан фақат ва фақат фойда қолди, фойда! Зеро, кўпчиликнинг баҳс-мунозарасига, маърифий гурунгига баҳона бўлган нашр келгуси фаолиятида асқотадиган режаларни белгилаб олади, бу эса журналнинг ўзига, қолаверса, унинг ўқувчиларига наф келтиради.

МУХБИРИМИЗ

Шоназар ИБРОҲИМОВ фотоси

Афсус

ҒУРУР БОРМИ?!

Мустақиллик шамоли эсиб, йўлимиздаги хазонларни, гард-ғуборларни сидириб кетгани рост. Ўтмиш мафкураси, собиқ шўро тузуми сарқитлари ҳам худди шу хазонлар каби "учиб" кетди, шубҳасиз. Олис-олислардан киши кўзини "қамаштирадиган" даражада чўғдек қизил рангдаги шиорлар, чақириқлар, алвонранг панно ва плакатлар бугун йўқолиб кетди. Уларнинг ўрнини мовий, яшил ва оқ ранглардаги даъватлар эгаллади. Аслини олганда, бу ранглар яшилликка бой ўлкамиз табиатига жуда ҳам монанд бўлиб, киши кўнглини равшан этади.

Бугун мамлакатимизнинг қайси гўшасида бўлманг, кўркам шаҳар ва қишлоқлардаги иморатларнинг пештоқлари, баланд-баланд уйларнинг олд томони миллий ифтихоримиз бўлган байроғимиз рангини акс эттириб турганидан қувонасиз, фахр туйғусига чулғанасиз. Бундай ўзгаришларни кўриб, дилингиз яйрайди, чин юракдан шодланасиз. Қилса бўларкан-ку, деб ўйлайсиз беихтиёр.

Аммо ҳар нарсанинг меъёри, ўз ўлчови бўлгани яхши эмасмикин, деган ўй кечади хаёлингиздан. Сўнгги пайтларда иморатларни бўяш "ким ўзарга" бўлаётгандек, назаримизда. Ҳатто корхоналарнинг ҳудудлари ўралган тўсиқ деворларию, катта йўл чеккасида тўртта устунда қийшайиб турган бекатлар ҳам байроғимизни эслатувчи уч хил рангга бўялмоқда. Хўш, бунинг нимаси ёмон, қайтанга яхши эмасми, дерсиз. Тўғри, ҳечам ёмон жойи йўқ. Аслида бу нарсаларнинг ҳар замонда эмас, тез-тез таъмирланиб, оҳакланиб, озода қилиб қўйилганига нима етсин. Аммо қалбимиз тўрида муқаддас сақлашимиз, ҳар қадамда ғурурланиб юришимиз лозим бўлган байроғимиз рангини, унинг шакл-шамойилини дуч келган жойга тиқиштиравериш шартмикан?!

Яқиндагина чиройли қилиб бўялган бекатнинг байроқ тимсолидаги деворлари талаффузимиздаги сўзларнинг бош ҳарфлари қўшиб, тенглаштирилган ёзувлар, куракда турмайдиган ҳар хил сўзлар билан "безаб" ташланганини кўриб, шарт эмас экан деган фикрга бордим. Бу ҳақда дўппини бошдан олиб, бир ўйлаб кўрадиган фурсат етган бўлса, ажаб эмас!

Ажабо, бундай "дил сўзларини" ёзаётган қўл эгасининг қалбида (агар у бор бўлса) нималар кечди экан, ўша пайтда? Ўзи яшаётган Ватанга бўлган меҳр-муҳаббати, ҳис-туйғуси виждонини қийнамадимикин? Унинг онгида, шуурида Ватан тимсоли қандай гавдаланар экан?! Буни ҳис қила олармикин ўзи?!

Бизда ғурур борми? Ифтихор-чи? Албатта, бор. Бунингсиз яшаб бўлмайди инсон. Биз бўй-бастимизни тик тутиб, ифтихор туйғуси ила ғурурланиб юрсак арзийдиган давлатнинг озод фуқаросимиз-ку, ахир. Бас, шундай экан, Ватанни, унинг қадр-қимматини белгиловчи рамзлари тимсолини қалб тўрида сақлашимиз лозим. Бу баландпарвоз сўзлар эмас, аксинча ҳар бир соф виждонли кишининг қалб амрига айланиб қолишини жуда-жуда истар эдик.

Аминбой ОРТИҚБОЕВ,
журналист

Қорақалпоғистон

Сирдарёда

"МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ"

Партиянинг Гулистонда бўлиб ўтган йиғилишида ташкилий масала кўрилди

Ҳар қандай партия ғояларининг халқ орасида кенг ёйилиши аввало кадрларга боғлиқ. Ўз ғояси ва ишига фидойи кадрларнинг саъй-ҳаракати туфайлигина партиянинг обрў-эътибори кучаяди. Хусусан, шахсан Республикамиз Президентининг ташаббуси билан жамиятимизда эркинлаштириш жараёнлари қизғин бораётган бир паллада мавжуд партиялар ўз йўналишларидан келиб чиқиб ҳаётнинг ичига чуқурроқ кириб боришлари зарур ҳаётий эҳтиёждир. Ғоятда савобли ва зиёли мақсадларни ўз олдига вазифа қилиб қўйган Ўзбекистон "Миллий тикланиш" демократик партияси халқимиз орасида миллий қадриятларнинг сақланиши ва тиклани ши йўли билан халқимизнинг умумжаҳоний нуфузини оширажаги ҳақида партия Марказий ҳайъати раиси Иброҳим Ғафуров батафсил гапирди. Партия Марказий ҳайъати аъзолари атоқли адиб Ўткир Ҳошимов, ёзувчи ва журналист Хуршид Дўстмуҳаммад партиянинг вилоятдаги фаолиятини янада жонлантириш, партия аъзолари нуфуси ва нуфузини ошириш зарурлиги тўғрисида сўзладилар.

Партиянинг вилоят ва туман фаоллари иштирокида ўтган йиғилишида ташкилий масала кўрилди: "Миллий тикланиш" демократик партияси вилоят ҳайъати котиблигига тажрибали эпидемиолог-шифокор Маматқул Бозорбоев бир овоздан сайланди.

МУХБИРИМИЗ

Хабар

БУТУН МАКТАБ ҚУВОНДИ

2000 йилда Ўзбекистон ОАВни демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси томонидан ёшлар ўртасида ижодкорликни янада ривожлантириш мақсадида "Келажак қалдирғочлари" номли танлов ўтказилганди. Унда Термиз шаҳридаги 3-умумий ўрта таълим мактабининг 4-синф ўқувчиси Нафиса Бурҳонова (ҳозир 5-синф ўқувчиси) ҳам ўз шеърлари билан қатнашиб совриндор бўлганди. Яқинда Нафисага шу совринни топшириш маросими мактабда байрамга айланиб кетди. Мактабнинг каттакон зали ўқувчи ва ўқитувчилар билан лиқ тўлди.

Республика жамғармасининг Сурхондарё вилоят бўлими раиси Даврон Ғуломов Нафисага совринни топширар экан, ёш шоирани ижоддаги дастлабки ютуғи билан табриклади. Шундан сўнг мушоира бошланди. Шоир Шафоат Раҳматулла Термизий, унинг шогирдлари Мақсуда Жўраева, Рўшана Жумаева шеърлар ўқишди, ёш журналист Маягўзал Чориева ўз ижоди ҳақида гапирди.

Мактабда Нафисага ўхшаган шеърият шайдолари кўп экан. Шулардан нақ 10 нафари саҳнага чиқиб, ўз шеърларини ўқишди. Нафисанинг синфдошлари совриндор дўстларини гулларга кўмиб ташлашди. Шу воқеаларни ҳаяжон билан кузатиб турган Нафисанинг онаси, почта ходими Гулнора Бурҳонованинг кўзларида беихтиёр қувонч ёшлари пайдо бўлди.

Отабек ҒУЛОМОВ,
Термиз давлат университети
толиби

Ол-а!

БИРИДА "ҚУРБОН", БИРИДА "ҚОТИЛ"

Бугунги кунда бирор-бир хонадонни телевизорсиз тассавур қилиш қийин. Бир эмас, ўнлаб дастурларда хилма-хил кўрсатувлар эрта-ю кеч намойиш этилмоқда. Шунинг учун ҳам юзлаб газеталар ҳафталик теледастурларни мунтазам ёритиб, муштарийларга қулайлик яратаётганлиги нур устига нур.

Аммо, газеталарни ана шу дастурларнинг матни билан таъминлаётганлар "мендан кетгунча-эгасига етгунча" қабилида иш тутаётганликлари ва телевидение ходимлари ва муҳтарам ҳамкасбларимизнинг пинагини бузмаётганлиги ажабланарли.

Узоққа бормасдан шу ҳафтанинг теледастурлари эълон қилинган газеталарни солиштириб кўринг. Бири - боғдан келса, бошқаси-тоғдан, деганларидек, қарийб юз минг нусхада тарқалаётган "Постда" газетаси "ТВ-6" дастурида 2 март куни 20.50да намойиш қилинадиган кўрсатув "М. Л. Кингнинг қотиллиги" деб нотўғри номланса, 25 мингдан зиёд нусхада нашр этиллаётган "На посту"да "Убийство Мартини Лютера Кинга" деб тўғри эълон қилинган. Бу хатто бошқа кўплаб газеталарда ҳам такрорланган.

Гуруч курмаксиз бўлмайди, албатта. Юқоридаги хато ёлғиз бўлганда, бу ҳақда гап очишнинг ўзи нотўғри бўларди. Россия теледастурларидаги жуда кўп фильмларнинг номи сўзма-сўз таржима қилинишидан ташқари икки нашрда кўрсатувларнинг бошланиши икки хил вақтга кўрсатилган ҳоллар кўп.

Дастурларни олиб ўқишдан телетомошабиннинг мақсади, вақтини режалаштириш, фақат ўзи учун зарур бўлган кўрсатувларни танлаб, томоша қилишдир. Шундай экан, миллионлаб телетомошабинни ҳурмат қилиш керак. Бунинг учун эса, теледастурлар матнини нашрга тайёрлаш билан дуч келган фирма эмас, телетомошабинлар ҳамда телекўрсатувлар ижодкорларининг мақсад ва манфаатларини англай оладиган профессионал ижодкорлар шуғулланишини тақозо этади.

Турғун АВАЗОВ

"Ҳуррият"ни танқид

ҚОВУН ҚОВУННИ КЎРИБ...

Синовчи учувчиликдан кейинги машаққатли иш — журналистлик, деган гап бежиз айтилмаган. Демак, таҳририят ходимининг меҳнатини ҳар қанча кўзга суртиб қадрласак оз.

Севимли газеталаримнинг ютуқлари ҳақида сўзлайверсам, тонгдан шомгача гапим адо бўлмаса керак. Ниятим, улар майда-чуйда қусурлардан ҳам холи бўлса!..

Гапни "Ҳуррият"дан бошласак, битта "қусури" — ҳафтада бир марта чиққани ҳолда икки кунни кўрсатишади. Яъни, "31 январь — 6 февраль", "14—20 февраль" ва ҳоказо. Бунинг нимаси ёмон дерсиз? Биринчидан, чақалоқ ҳужжатига ҳам аниқ туғилган кунигина ёзиб қўйилади, худо кўрсатмасин, унинг "сўнгги куни" кўрсатилмайди. Иккинчидан, таҳририят ходимлари, муаллифлар газетада ёритилган фактлар учун жавобгар ҳисобланади. Яъни, бугун ижобий деб билган бирор қаҳрамон ҳақида ёзган очеркингиз газетанинг 31 январь сонида чиқса-ю, 3 февраль куни унинг қандайдир айби фош бўлиб қолса ва қонунга биноан ҳибсга олинса — Сиз муаллиф сифатида унчалик айбдор ҳисобланмайсиз. Негаки у журналистга ўзи ҳақида нотўғри ахборот берган, айбларини яширган, хаспўшлагандир. У ҳақда фикр билдирганлар ҳам адашгандир. Суд жиноятчи деб топиб, қанча муддатга "кесиб" юборишидан қатъи назар у қўлга олинган кун — 3 февралдан эътиборан "жазо муддатини ўтаётган" ҳисобланади. Демак, уч кун олдин Сиз ўзингизча ҳақли равишда мақтаган кимса жиноятчи номини олди. Хўш, газета "чиқиш куни"ни 3 февралга ҳам тааллуқли деб туриб олсангиз, ўша "қаҳрамон" ҳақидаги гаплар қаерда қолади? Ёхуд худо кўрсатмасин, "сафимизда енг шимариб ишламоқда!" деб таърифлаган кишингиз икки кун ўтиб бандаликни бажо келтирса... Сиз уни тағин бир ҳафтадан ортиқ "тириклар ичра тирик!" қилиб қўйган бўлмайсизми?

Ўзи, газета чиқиш кунини "икки кун" қилиб кўрсатишнинг қанақа хосияти бор экан? Қонунчилик мавзуини қийворадиган "Ҳуқуқ" ҳам бу йилдан бошлаб "икки кун"ни кўрсатиб чиқадиган бўлибди. Шундоқ зўр иккита газета шунақа йўл тутибдими, ҳадемай бошқалар ҳам...

Бир газета адоғига "Таҳририятда ҳажми 5 қоғоздан зиёд материаллар қабул қилинмайди" деб ёзиб қўйилган. Наҳот?! Республика аҳамиятига молик зўр мақола ёзсангиз-у, айтайлик, 0,5 қоғоздан икки сатр ошиб кетса, демак, ўша газетага овора бўлиб бормаганингиз маъқул экан-да. Дарвоқе, ўша қоғоз қанчалик катталиги, мақола қўлда ёзилган бўлиши керакми ё машинкада эканлиги, қаторлар оралиғи неча миллиметр бўлиши айтилмаган. Майдалаб ёзсангиз беш қоғозга саккиз қоғозлик гапни "жойлаш" ҳам мумкин...

Шундай огоҳлантириш бўлмаса ҳам ҳар куни олти-ўн қоғозлаб мақолалар ёзадиган ўта сермаҳсул муаллифларимиз ошиб-тошиб ётмагандир?..

Мақола сўнгида муаллифнинг исми шарифидан аввал бирор белги, айтайлик, қоп-қора яшикчага ўхшаш расмча қўйилиши нечоғли тўғри? Маъдодо, ўша муаллифнинг сурати қўйилса бошқа гапдир? (У ҳолда муаллиф асар адоғида эмас — бошида ё чиройли рамкага олиниб, ўртароқда берилгани маъқул). Энди, яхши мақола ё асар ёзган муаллифнинг исми шарифидан аввал қопқора "нуқта" ё бошқа шунақа нарсаларнинг расмини чизиб қўйишда бирор маъно-мантиқ йўқ-да!.. Хўш, қойдага кўра, муаллиф исми шарифидан сўнг бирор тиниш белгиси қўйиладими?

Тағин бир гап: бўғин кўчиришнинг ўз қоидаси бор. Нотўғри кўчирилган бўғин сўз маъносига катта путур етказади. Таассуфки, сўнгги пайтларда қатор охирида келаётган баъзи сўзлар шунақа "синмоқда"ки, кўрганингда жонинг нақ ҳиқилдоғингга келади. Масалан, республика сўзининг "ярми"ни шундоқ бўғин кўчириш қилишади: "респу-блика"... Сабабини суриштирсанг, компьютерга "тўнкашади". Барака топгур, ақлли техникада заррача айб йўқ. У сизнинг саводингизга яраша ишлайди, вассалом.

Тўлқин ЭШБЕК,
мухлис

ТАҲРИРИЯТДАН: Фаол муаллифларимиздан бўлмиш Тўлқин Эшбек "йўқ" ердан муаммо топиб юрадиган ишкалчилар тоифасидан. Айрим газеталар икки санани кўрсатиб ёзаётгани нашрнинг ҳафтада бир чиқишидан, яъни босмадан чиққан куни унинг "умр"и тугамаганидан далолат беради. Муаллифнинг исм-шарифи олдидан қора нуқта-қути қўйиш ҳам газета безаш соҳасида кичик тажриба, холос. Бўғин кўчиришдаги қусурлар эса, чиндан ҳам, газетхоннинг ғашига тегади. Бунга ҳушёрлик зарур.

Мушоҳада

ТАБИАТ ВА ЖАМИЯТ МУВОЗАНАТИ

Иймон — барча эзгуликлар, инсоний фазилатлар онасидир.

* * *

Иймони сотилмайдиган инсон ҳақиқий ватанпарвар бўла олади.

* * *

Ер юзидаги барча ғайриинсоний иллатлар, ноҳақликлар, зўравонлигу жаҳолатлар сабаби битта: қайси бир томоннинг (албатта, нафси ёмоннинг) нафсу балога учиб иймонсизлиги олдиндан юз бериб келаётганининг оқибатидир.

* * *

Жамият ва табиат мувозанати барча ёмонликка олиб келувчи ғайриинсоний иллатларнинг йўқ қилинишига ва барча эзгу инсоний фазилатларнинг пайдо бўлиб барқарор туришига боғлиқ.

* * *

Бандасига банда ёки қул бўлган жамият эмас, Аллоҳга қул ва банда бўлган жамиятда ҳақиқий озодлик, эркинлик, тараққиёт бўлади.

Алга РАҲМОН

Воқеа

Пойтахтимизда эркин ва юнон-рум кураши бўйича "Мустақиллик кубоги" халқаро турнири бўлиб ўтди. Маросимдан олинган Абдуғани ЖУМАнинг фотолавҳаси кўзимизни қувнатиб юборди...

Таклиф

ЎҚУВЛАР ТАШКИЛ ЭТИЛСА...

Тилимизда мазмун-моҳиятини ҳамма ҳам бирданига англаб етавермайдиган магистр, бакалавр, менежмент, акциядор ва фермер каби ўнлаб, юзлаб янги сўзлар қўлланилмоқда.

Айниқса, бу борада оммавий ахборот воситалари ходимлари — журналистлар зиммасидаги масъулият ғоятда каттадир. Сабаби, журналист ҳаётдан бир қадам олдинда боришга бурчли бўлган касб эгасидир. Қолаверса, у ўзи ёзмоқчи бўлган нарса ёки мавзу тўғрисида етарли билимга (чуқурроқ билса янада яхши), ҳеч бўлмаганда умумий тушунчага эга бўлмоғи зарур.

Аммо эътироф этиш керакки, биз журналистлар, айниқса, туман газетасида ишловчи ижодий ходимлар билими, малакаси ва маҳорати ислоҳотларнинг мазмун-моҳиятини чуқур ва атрофлича очиб бериш учун етарли эмас. Айниқса, иқтисодий ва ҳуқуқий мавзуларда ижод қилишда тажриба ва маҳорат етишмайди. Бу ҳол, айниқса, боя юқорида таъкидлаганимиздай, туман газеталари журналистлари фаолиятида кўпроқ кўзга ташланади. Бунинг билан касбдошларимизни ўз устида ишламайдилар, билим ва маҳоратларини оширишга эътибор бермайдилар демоқчи эмасмиз. Фақат якка тартибда ўқиб-ўрганган билан мақсадга эришиш қийин эканлигини айтмоқчимиз, холос.

Ҳаётий тажрибадан келиб чиқиб қуйидаги таклифни билдирмоқчи эдим.

Бир пайтлардаги каби Тошкентда ёки вилоят марказларида маҳаллий газета ходимлари учун қисқа муддатли семинарлар, ўқувлар ташкил этилса. Бу хайрли ишга республика Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси, унинг вилоят бўлимлари ва журналистлар ташкилоти бош-қош бўлса, айни мақсадга мувофиқ бўларди. Умид қиламизки, таклиф ва истакларимиз инобатга олинади.

Аҳмаджон РАҲИМОВ,
"Урганч ҳақиқати"
газетаси муҳаррири

ЭЪЗОЗЛИСАН, АЁЛ!

Самимият

ВОИЗА

Турсуной опа СОДИҚОВАнинг тили ширин

"Топиб гапирган одам, ёқиб гапирганки, одам ақлан ўткир, маънан бақувватдир" деб ёзган эди севимли шоирамиз Турсуной опа Содиқова. Мана шу хислатни опанинг ўзида ҳам кўрамиз.

Турсуной опа ўзбекнинг каттаю кичигига дилбар шеърлари, ҳаёт ва туйғуларнинг бетакрор кирралари усталик билан талқин этилган рисолалари, айни пайтда ширинсуханлиги ва воизлик маҳорати билан қадрли.

Опанинг суҳбатида бўлган одам қандай қилиб сўз билан сеҳрланганлигини, маънолар оғушида қай тарзда мушоҳадага кетганлигини, ўйлашга мажбур бўлганлигини сезмай қолади. Суҳбатдан кейин ҳам анча вақт бу кайфият кишини тарк этмайди. Ўйларимиз ўйга, фикрларимиз фикрларга уланиб боради. Турмуш деб, тирикчилик деб қайсидир йўсинда "қолип"га тушган бўлсак-да, энди ундан қутуламиз. Йўл қўйган хатоларимиз (баъзиларини аввал сезмаган ҳам бўламиз), шошилинч чиқарган ҳукмларимиз, ечимларимиз устидан қайта хулоса чиқара бошлаймиз. Руҳиятимизда, онгимизда нимадир қайта уйғонади, гўёки янгиланамиз.

Нега шундай? Турсуной опанинг таъсир кучи нимада?

Опанинг учрашувларида қатнашиб, чоп этилган рисолаларини варақлаб шундай хулосага келдим. Таъсир опанинг "тили"да!

Грузин ёзувчиси Нодар Думбадзе ёзганидек, инсон юраги ўзидан юз баробар оғир бўлади, шунинг учун уни юз одам тенг кўтармоғи керак. Бесабаб жуфт-жуфт, ёру биродар, жигару кўнгил яқин бўлиб яралмаган одамзот. Опа буни билади ва сўзлаганда минбар кайфиятида эмас, ёхуд ҳамма нарсани билиб, энди бизга билдирмоқчи бўлган донишманд қиёфасида эмас, давра аъзоларидан келиб чиқиб кимгадир меҳрибон она, кимгадир жонкуяр опа, кимгадир жонсарак сингил сифатида сўзлайди. Нутқи ҳам расмий терилган эмас, "айланай сиздан", "ўргилай сиздан" каби ўз сўзларимиз билан эркалайди, танбеҳини, салбий муносабатини ҳам ўз тилимизда билдиради. Сўзлай туриб, тингловчи оламига сингиб боради, давра аҳли ҳам тинглай туриб опага эргашиб боради. Эркалатса яйрайди, танбеҳини-да оғир олмайди. Суҳбатлар кўпроқ одоб-ахлоқ, хулқ-атвор мавзуларида борар экан, Турсуной опа сизу бизга гоҳида арзимас кўринган нарсаларга ҳам катта эътибор беради. Ўтмишни ва бугунни қиёслайди. Бетакрор қадриятларимиз ва урф-одатларимизни маънавий дунёмизда заррама-зарра қайта бутлашга интилади.

Сўзнинг таъсир қудрати ҳақида Маҳмуд Кошғарий, Юсуф хос Ҳожиб, Аҳмад Югнакий, Алишер Навоий каби алломаларимиздан оламжаҳон ҳикматлар қолгани ҳолда Турсуной опа ҳам шундай ёзади: "Сўз — аёл дунёси жавоҳири, ўрни келганда кескир қиличидир".

Опанинг ўзи ҳам чақирилган жойига сўз кўтариб боради: ютуқ бор — қувониш керак, опа шунда сўздан жавоҳирлар бериб сийлайди. Муаммо бор — илдизини узмоқ учун қуроли ҳам сўз.

Биз билган ва билмаган сир-синоатлари билан опани маҳоратли воиза деб атаймиз. Дарвоқе, воизлар халқимиз тарихида қадимдан маълум. Айтишларича, XI-XII асрларда бозорларга ёхуд аҳоли гавжум жойларга оқ туялар келтирилиб (оқ туянинг баҳоси азалдан қиммат бўлган дейишади) воизлар таклиф этилган. Воизларнинг халққа нечоғлик таъсирчан ва гўзал ваъз айтишларига қараб туялар инъом этилган. Воизларнинг ваъзлари халқ дардига малҳам бўлган, уларнинг кайфиятини кўтарган, маънавиятини бутлаб эртанги кунга умид билан қарашга ўргатган. Муҳими, руҳият ва онгни эзгулик билан тарбиялаган.

Бугунги кунимиз учун ҳам халқнинг ўзидан чиққан, унинг орзу-умидлари, мақсадларини тушунган, халқни эргаштириб, яхшилик йўлида бошини бириктиришга қодир бўлган маҳоратли воизлар кўплаб керак. Жойлардан шу ишга қобилиятларни топиб, қайта тайёрлаб, билимини пухталаб яна халқ ичига юбориш хайрли амаллардан бири бўлар эди.

Умиджон ЭГАМБЕРДИЕВ,
талаба

Ҳаяжон

ЎЗБЕК ҚИЗЛАРИ ҲАММАДАН ГЎЗАЛ

Айтишларича, гуржиларда яхши бир одат бор экан. Авлоддан-авлодга мерос бўлиб келаётган бу удумга кўра, куёвга узатилаётган қизнинг сепи орасида Шота Руставелининг "Арслон терисини ёпинган паҳлавон" достони албатта бўлиши шарт. Агар бўлмаса сеп чала ҳисобланаркан.

Қаранг, ибрат бўлгулик ажойиб одат-а! Нима, биз — ўзбекларда она юртимизнинг Алпомишдек ўғлонлари, Барчинойдек қизлари матонатини ёки Отабегу Кумушбибидек соф ўзбекона фазилат эгаларининг чин инсоний муҳаббатини тараннум этган достонлар йўқми? Келиннинг сепига қўшиш у ёқда турсину, "Алпомиш" достони ёки "Ўтган кунлар" асари ҳар бир ўзбек оиласининг бебаҳо бойлиги сифатида уйининг тўрида осиғлик турибди, деб бугун қай биримиз айта оламиз?

— Абдулла Қодирийнинг "Ўтган кунлар" асарини ўқиганмисиз? — деб ёшлардан сўраб кўринг, ҳаммасидан бир хил жавоб эшитасиз:

— Асарни ўқимаганману, ... лекин киносини икки-уч марта кўрганман.

Хўш, нега киносини уч марталаб кўрамизу, асарнинг ўзини ақалли бир марта бўлса ҳам қўлга олиб ўқимаймиз? Яқин-яқингача аждодларимизнинг бундай ноёб китобларни бир бош қўйга алмаштириб бўлса-да, ўқишганини эшитганман. Эндиликда бу китоблар қайта нашр этилиб, расталарда бир товуқ нархида сотиляпти, лекин замонамиз Отабегию Кумушбибилари олиб ўқимаймиз, нега? Негаки, китоб ўқишга бизнинг "вақтимиз йўқ". Шундан бўлса керак, Ғарбга тақлид қилиб орттирганимиз баъзи бир хатти-ҳаракатлар, юриш-туришимизда кўзга ташланиб турадиган баъзи беўхшов кўринишлар биз учун одатий ҳолга айланиб қолаётгандек, назаримда. Агар "Ўтган кунлар"ни ўқиганимизда, бу асар бизга ойна бўлармиди?! Асарда Кумушбиби шундай тасвирланади: "...уйнинг тўрига солинган атлас кўрпа, пар ёстиқ қучоғида, совуқдан эринибми ё бошқа сабаб биланми, уйғоқ ётган бир қизни кўрамиз. Унинг қора зулфи пар ёстиқнинг турли томонига тартибсиз суратда тўзғиб, қуюқ жингила киприк остидаги тимқора кўзлари бир нуқтага тикилган, нимадир бир нарсани кўрган каби... қопқора камон, ўтиб кетган нафис, қийиқ қошлари чимирилган, нимадир бир нарсадан чўчиган каби... тўлган ойдек губорсиз оқ юзи бир оз қизилликка айланган, кимдандир уялган каби... Бу қиз суратида кўринган малак Қутидорнинг қизи — Кумушбиби эди!" Ана сизга ўша давр ўзбек қизлари гўзаллигининг ҳақиқий намунаси!

Ёки сиз кўрган ўша фильмдаги илк висол кечасини эслайлик: Отабек ўз муродига эришганини билса ҳам Кумуш билмайди. Билган чоғида ҳам баъзида бўлганидек (?!) йигит бўйнига осилиб чирмашиб кетавермайди. Битта ибора билан кифояланади: — "Сиз ўшами?!" Ана сизга ўзбек қизларига хос иффат ва нафосат!

Азиз қизлар, байрамингиз арафасида сизларни бироз ранжитган бўлсам, айбга буюрмассиз. Албатта, биз — йигитларнинг ҳам Отабекдан ўрганишимиз лозим бўлган фазилатлар талайгина. Бироқ бу ҳақда бошқа сафар. Нима бўлганда ҳам, қўшикда куйланганидек: "Ўзбекнинг қизлари ҳаммадан гўзал".

Кези келганда, жўраларимга эшиттирмасдан бир сирни қулоғингизга айтиб қўяй: ғаддор қайчига эрк бериб, сочингизни кесмасангиз ҳам, уни сариқ ёки қизилга бўямасангиз ҳам, қўйлагингизнинг бир учини қийиб қўймасангиз ҳам йигитларга хуш ёқаверасиз. Шунда ҳам сиз ҳакингизда қўшиқлар яратаверамиз.

Бир ўртоғимнинг миллий кийимимизни кийиб, суратга тушган қизга ҳавас билан боқиб: "Қизларимиз сочини қирқ ўриб, атласларда юришса, жудаям гўзал кўринишаркан-а?!" дегани ҳали-ҳамон эсимда. Демак,

Лолаю Дилдора, Муқаддас,
Кўзларни қувнатиб кийинг атлас.

Заҳириддин ТЎРАЕВ,
Тошкент давлат шарқшунослик институти магистранти

Ифтихор

БУГУННИНГ ҚАҲРАМОН АЁЛЛАРИ

Катта тўй арафасидаги уйлар

Мана, Аллоҳга минг қатла шукрлар бўлсинким, мустақиллигимизнинг ўн йиллигини нишонлаш арафасида турибмиз.

Мустақиллик... Мустақиллик Ватан ичра жажжи ватан бўлган оилага, Аёлга, онага нима берди? XXI асрга аёл қай ҳолатда кириб бормоқда? XXI аср матриархат даври бўлади, деганлар қанчалик ҳақ? Ҳозирги пайтда аёлнинг ўрни қаерда бўлиши керак? Оиладами, жамиятдами? Аслини олганда, оила жамиятнинг кичик бир ҳужайраси. Оила соғлом бўлса, жамият ҳам соғлом бўлади. Жамиятга биргина соғлом, иқтидорли фарзанд тарбиялаб берган онадан бошқа қаҳрамонликни кутиш шарт эмас. ОНАЛИК шундай бир беқиёс ижтимоий меҳнатки, у жамиятга соғлом авлод бермоғи ва жамиятнинг соғломлигига хизмат қилмоғи зарур. Юртбошимиз айтганларидек, соғлиғи ночор, хўрланган, изтироб чеккан онадан соғлом фарзанд туғилмайди. Шу маънода аёлларни, оналарни асраш, наслни асраш, охир-оқибатда, миллатни асраш демакдир.

Шу сабабдан ҳам, мустақилликнинг дастлабки кунлариданоқ ОИЛА, АЁЛ ва ОНА-БОЛА тақдири Президентимизнинг, ҳукуматимизнинг диққат-эътиборида бўлиб келди. Аёллар йили, Оила йили, Соғлом авлод йили ва Она-бола йили бу йўлда олиб борилаётган изчил сиёсатнинг мантиқий давоми эмасми? Ана шу юксак эътибор ўз самарасини бера бошлади. Осмон маликалари — ўзбек стюардесса қизларини кўрганимда, кўчаларда "Нексия", "Тико" миниб юрган ўзбек аёлларига кўзим тушганида фахрланиб кетаман. Ҳа, мустақиллик берган эрк аёлларимизни фаоллаштириб юборди.

Улар меҳнатлари чинакам роҳатга айланганини англаб етдилар. Аёлларимиз ҳар соҳада ўз салоҳиятларини намоён этмоқдалар.

Тадбиркорлар сардори Дилдора Алимбекова, катта бир фирмани бошқариб, қизларимизга турли ҳунар ўргатаётган Машҳурахон, чет эл андозаларига рақобатбардош мебеллар ишлаб чиқараётган корхонани бошқараётган Саидахоним... уларнинг саноғига етиш қийин.

Мустақиллик пойдеворини мустаҳкамлаш осон кечмаяпти. Тошкентдаги 16 февраль воқеалари ёки ўтган йили Сурхондарёда бўлиб ўтган воқеаларни эслайлик. Уларни эслаш оғир. Лекин шу кунлар шукронаси учун, огоҳ бўлиб яшашимиз учун эслаб туриш керак. Ўша кунлар "Мен Ватан учун жон фидо қилган ўғлим билан фахрланаман", дейишга ўзида куч топа олди, гарчи ўғлининг дарди кўксини оғир тошдек эзиб турган бўлса ҳам, марғилонлик Бобуржон Ғаниевнинг онаси Мунаввархон. Бу даъваткор сўзи билан у оддий аёлдан Миллат онаси даражасига кўтарила олди, менинг назаримда. Бундай мардона аёллар бизда кўп.

Тарихий ўн йилимиз бизга Ўзбекистон Қаҳрамони деган юксак номга мушарраф бўлган олти нафар аёлни кашф этди. Булар зардўз Муяссар Темирова, гинеколог врачлар Онесия Саитова, Ойшахон Қўчқорова, тўқувчи Мардия Раҳматова, миллий маърифатимиз фидойилари Манзура Маъдалиева ва Мавлуда Исматовадир. Бу унвон замирида аёлларимизнинг хонадон ҳаловатини, фарзандлар фароғатини таъминлаш учун ўтказган бедор тунлари, тинимсиз изланишлар ва катта меҳнат ётибди. Она юртимизнинг она қизлари бўлган бу аёллар Президентимиз кечагина ёшлар билан бўлган учрашувда таъкидлаганларидек, ёш авлодга ибрат бўладиган шу куннинг қаҳрамонларидир. Бу қаҳрамонлар ёниб яшашда ўз ҳаётлари маъносини кўрадилар. Ёниб яшамоқ, бу — ёнингдаги одамларга баҳра бермоқ, улардан баҳра олмоқ, ўзингдаги ғайрат-шижоатни бировга юқтирмоқ эмасми?

Афсуски, шўро даври қолдирган оқовалар, турмуш уринишлари, баъзи дунёқараши тор, маънавий етук бўлмаган айрим аёлларимизни нопоклик кўчасига киритиб қўймоқда. Бу тоифа аёллар ўғирлик, гиёҳванд модда ташишда воситачига айланиб қолмоқда. Энди фаол аёлларимиз эътибори шундай турмуш тарзига ўрганиб қолаётган тоифани чоҳдан олиб чиқишга қаратилмоғи керак. Буюк давлат қуришдек юксак вазифани бўйнимизга олган эканмиз, миллатнинг тозариши, покланиши учун бу жуда-жуда керак.

Абдулла Қаҳҳор айтганидек, одамнинг чиқити бўлмайди. Ҳидоят йўлидан адашган аёлларга биз ўзимиз қайишмасак, ким қайишади? Бундай хотин-қизларнинг нопок йўлга кириб кетиш сабабларини тубдан ўрганиш, уларнинг юрагига қўл солиб, дардини тинглаш ва залолат ботқоғидан олиб чиқиб кетиш чорасини изламоқ керак.

Жамиятимизда битта тўғри йўлдан адашган аёл бор экан, бунинг учун ҳаммамиз айбдормиз, унинг ҳаёти учун ҳаммамиз масъулмиз.

Президентимиз бу йилни "Оналар ва болалар йили" деб атадилар. Ҳа, бола эрки она билан. Уларни бир-биридан айро тутиб бўлмайди.

Бу ҳам одамлардаги маънавий ўзгаришлар рамзи эмасми? Бир фарзандниг туғилиб вояга етиши учун, элга танилиши учун хонадонда ҳаловат, тан сиҳатлик, иймон-эътиқод ва қут-барака бўлмоғи керак.

Ўзимиз хоҳлаган давлатни, ўзимиз хоҳлаган турмуш тарзини, ўзимиз хоҳлаган келажакни барпо этмоқдамиз. Бундан ўн йил олдин биз ана шу гапларни айтиш имконига эга эдикми? Мустақилликнинг ўн йиллиги бизга ана шу имконни берди. "Мамлакатимизнинг буюк келажаги ҳам, эртанги кунимиз, эркин ва фаровон ҳаётимиз ҳам, Ўзбекистоннинг XXI асрда жаҳон ҳамжамиятидан қандай ўрин эгаллаши ҳам янги авлод — униб-ўсиб келаётган фарзандларимиз қандай инсонлар бўлиб вояга етишига боғлиқдир", дедилар Президентимиз "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати ташаббус гуруҳи билан бўлган учрашувдаги нутқларида.

Буни барчамиз англаб етган ҳолда ота-она фарзандига, устоз шогирдига, ўқитувчи ўқувчисига, маҳаллада катталар кичикларга ибрат бўлиб тушунтира олса, мустақилликни мустаҳкамлаш йўлидаги одимларимиз янада залворлироқ бўлади. Мустақилликнинг биринчи ўн йиллиги келгуси ўн йилликлар учун мустаҳкам пойдевор бўлиб қолади. Шундай дейишга бизда энди асос бор.

Қутби НОСИРОВА

Қисмат

БИР КУН ВА БИР УМР

Ёки бардошли АЁЛ ҳақида сўз

Соат тунги бирдан ошса-да, дараги бўлмаган эрини кутакута кўзи толиққан аёл танчанинг иссиғи элитганиданми, мудрай бошлади. Мизғиди ҳам. Темир дарвозанинг қаттиқ тақиллашидан чўчиб уйғонди. Югуриб ҳовлига тушди. Остонада оёғида зўрға турган эрини суяб уйга олиб киргунча, шаънига дунёдаги барча ҳақорату маломатлар ёғилди.

— Нега мен уйга келганимда дарвоза қулф бўлади?! Сен ухламасдан эшик тагида кутиб ўтирсанг, бирор еринг камайиб қоладими? Нега мендан рухсат олмай ухлайсан, нима ҳаққинг бор?! — дея эр хотинининг сочига ёпишди.

Маст эркак учун аёл сочи энг яхши тинчлантирувчи восита. Худди отнинг жиловидан тортиб "чу" дегандек, у ҳам хотинининг сочидан тортиб-тортиб, аламидан чиқади. Ўзига бўйсундирмоқчи бўлади. Уйида бир сиқим буғдойга зор бўлиб ўтиришган паллада эр кўча хандон, уй зиндон қабилида иш тутади. Уйдан чиқдими, тамом, ҳамма нарса ёдидан кўтарилади. Айниқса, улфатлари билан отамлашганда "шер" бўлиб кетади. Худди ҳаммаёқни гуллатиб, бадастир қилиб қўйгандек, керилиб шишани бўшатаверади. Кўзига на болалари, на хотини, на мункайиб қолган ота-онаси кўринади.

Аёл ўзсу-кун эрини эмас, нияти қора "оқ" ароқни лаънатлайди. Тонгни орзиқиб кутади бу Аёл. Чунки тонгда эр "одам" бўлиб уйғонади. Негаки, тонгда эр кечаги қилиқларининг биронтасини ҳам тан олмай, хотинига мулойим гапиради. "Онаси, онаси" деб алқайди. Болаларига бугун албатта бирор ширинлик олиб келишга, якшанба куни шаҳарга олиб тушиб сайр қилдиришга ваъда беради. Шу тобда кўнглидаги дилхираликни бир зумда тарқаб, Аёл ўзини дунёдаги энг бахтли аёл деб ҳис қилади.

Лекин кун бота бошлагач, аёлнинг жони яна ҳалак бўлаверади. "Бугун қай аҳволда кириб келаркинлар, менга-ку майлия, болаларга бирор шикаст етказиб қўймасмикинлар?" деган ҳадикда тунни қаршилайди. Уйда қолган бир ҳовуч ундан атала қилиб, чол-кампир, болалари оғзига тутади иссиқ овқат деб. Ўзига тегишлигини эрига илинади. Кошки эди, аёлининг оиласига бунчалик ғамхўр ва куюнчаклигини эри билса, қадрига етса!..

Тун — нотинч аёлнинг душмани. Чунки у тунда на ухлай олади, на ҳаловат топади. Йўқ жойдан ўзига юмуш топиб, овуниб ўтиради. Тўғрироғи, шу юмуш билан кўзидаги уйқуни қувади. Ухлаб қолишга ҳаққи йўқ унинг. Буни кечагина эри қаттиқ тайинлаган. Аёл минг хил ўй оғушида сузади. Ҳавотир олиб, эшикка чиқади. Юраги безовта, йўл пойлайди. Ярим кечада гандираклаб келаётган эрининг кораси кўринади.

— Нима қилиб кўчада олазарак турибсан?! Жазманингни кутяпсанми?!

У сўкинганча хотинининг сочига ёпишади.

— Ахир кеча ўзингиз дарвозани қулфламай пойлаб ўтир дегандингиз-ку, шунга хабар олай деб чиққандим, — дейди кўзи тўла ёш аёл.

— Кечаси кўчага чиққан хотинни биласанми, нима дейишади?! — У яна беш панжаси билан аёлининг сочини қаттиқроқ бурайди. Аёл инграб ўтириб қолади. Шу пайт ичкаридан кўзларини жовдиратиб ўғли чиқиб келади. Кайфи тароқ ота ўғлини ёнига имлайди. Сўнг уни қучиб:

— Дада дегин, ўғлим, бир марта айтгин, юрагимни қон қилмай, — дея йиғлай бошлайди.

Ота-боланинг ҳолатига аёлнинг хўрлиги келади. Яккаю ёлғиз ўғлининг гунг-соқов туғилганига ҳам ўша лаънати ароқ айбдор деб ичидан зил кетади. Ахир бинойидек яшаб келишаётган эди-ку! Кетма-кет уч қизлик бўлишгач, ким таъсир ўтказди, билмайди, эри айниди, ичкиликка ружу қўйди, наша чекадиган бўлди. "Улфатларим ўғлига суннат тўйи қиляпти, сен эса қиз туғишдан бошқасига ярамайсан!" деб хотинини дўппослайдиган одат чиқарди. Бекорчи-безори ошналар орттирди. Ҳамкасблари, маҳалладошлари назаридан қолди, ишидан ҳам ҳайдалди.

Эрининг қалбида заррача орзу-ҳавас йўқ, қолмаган ҳам. Аёлнинг бўлса армонлари кўксига қадалади. Ҳеч нарса деёлмайдиган ўғлини "Тойчоғим, овунчоғим" деб эркалайди, бошини силайди. Фарзандларининг эртасини ўйлайди. Барча оғирлик унинг гарданига тушса-да, ўзини бошқаришга куч топа билади, енгилмайди. Чунки бу Аёл исмини бардошга ўйиб ёзган. Унинг бундан ташқари яна Сабр, Тоқат, Қаноат деган суянчлари бор!.. У ана шу суянчларига суяниб Аллоҳдан эрига инсоф, ўзига ва фарзандларига бахт-иқбол сўрайди...

Азиза СОЛИҲ

Қатралар

БИР ТУНЛИК ГУЛ

У гулнинг номи "Хайрли тун". У номозшом чоғи кўз ўнгингизда бирдан очилади. Томоша қилганингиз сайин кўнглингиз яшнак кетади! У тараттан ифордан сармаст бўлиб, қалбингизнинг туб-тубида яшашга, яратишга иштиёқ мавжланади. Афсус, у бир тун яшайди, тонгда, қуёш ёйилганда хазонга айланади. Ҳаётда шу гулчалик наф келтирмайдиган одамлар учраши алам қилади...

АЛДАМЧИ ОДАМ

Табиатимиз жуда ажойиб-да! Фарзандларимизга тўғри гапир, алдамчи бўлма, дея уқдирамизу, уларнинг юракларига бу иллатни билиб-билмай, ҳаётни идрок эта бошлаган давр-ларидаёқ ўзимиз соламиз. Гўдакнинг пирпираган кўзларини қаратиб туриб қўлимиздаги буюмни отиб юборган бўламиз-да, "Ана, бобов опкетди" ёки "Ухла, кўзингни юм, бўжи келяпти" деб кўрқитамиз. Оқибатда ҳали тили чиқмаган боламиз бизни ҳам худди шу тахлитда алдай бошлайди. Ўзимиздан нусха олган қилиқларидан қувонамиз. Бу алдоқчилик бола билан тенг улғайиб бораверади. Ҳаётида ёлғон, алдамчилик аралашмаган одамнинг ўзи йўқ десам, инкор этувчилар бўлса бордир. Аммо бу ҳақиқатдан кўз юмиб бўлмайди. Алдамчи дунё деб бежиз айтмаймиз-да.

Қизиқ, ўзимиз алдаб, айбни дунёга ағдарамиз-а!..

ШОШМА, ВАҚТ!

Болалик... Вақт бирам имиллаб ўтадики, кунлар ойларга татигулик бўлади гўё. "Тезроқ каттайсам, ўқисам, куёв ёки келин, ота-она бўлсам" дейди хом сут эмган банда вақтни шошириб. "Тезроқ, тезроқ ўтақолинг, лаҳзалар, кунлар, ойлар, йиллар», дейди болалик, ёшлик ғайратини ичига сиғдира олмай.

Ўрта ёш... Қани энди вақтни тўхтатиб қололсанг! Ҳеч нарсага улгура олмайсан. Тирикчилик, бола-чақа, уй-жой, ҳаёт қувончлари, ташвишлари гўё вақтимизга сиғмайди. Кунларда соатлар, йилларда ойлар салмоғи йўқдек.

Кексалик... Энди бой берилган ҳар дақиқа ақли расо инсондан сарҳисоб талаб қилади. Ютқазилган вақт эса соҳибини кечирмайди. Эҳ, вақтни ортга қайтаришнинг иложи бўлсайди!!!

АМАЛ ВАЗНИ

Амалпараст эди, пешонасига битилган эканми, амал отига минди. Минди-ю, юриш-туриши, одамларга муомаласи ўзгарди. Аввалги "Фалончи"дан асар қолмади. Айтгани-айтган, дегани-деган бўлавергач, ҳаволаниб бораверди. Қаноти бўлса, фалакни қучгудай эди. Ҳеч қанча вақт ўтмай "Фалончи Фалончиевич" хўппа семириб кетди.

Табиий, ҳаёт ҳамишаям равон йўлдан иборат эмас, амалдоримиз ўнқир-чўнқирда қалтисроқ қоқиниб, ўрнида тура олмай қолди — амал отидан учиб тушди. Бу ҳам майли-я, семизлиги амали сингари омонат экан, саноқли кунда дами чиққан пуфакдай шалпайиб қолди...

Хадичахон КАРИМОВА
Фарғона

СОҒИНЧ

Қайтди баҳор, изларингиз
Майсаларга кўмилди.
Ул майсалар кўзёшидек,
Ёмғирларга чўмилди.

Ишқ чамани хазон бўлиб
Тўкилганлар унмайди.
Интизорлик аросатда,
Кипригимга қўнмайди.

Умидлар ҳам зулмат ичра
Шафқатларинг кутмаслар.
Баҳор такрор қайтса ҳамки,
Ул оқ тонглар отмаслар.

Хаёлларим ҳазин куйлар
Торларида кезади.
Беэътибор ўтган дамлар
Дилни тошдек эзади.

Қайтди баҳор, изларингиз
Майсаларга кўмилди...

Бойсун **Ўғилой НОРМАМАТ қизи**

ҒАЗАЛ

Риёларга тан бермадим, зиёларга тан бердим,
Дунё ичра ўзи бир дунёларга тан бердим.

Қалби дарё, дарё ичра ҳар бир сўзи дуру лол,
Муаттару муаззам иболарга тан бердим.

Қалби гулшан, бир гулшанки,
кезсанг дилинг очилар,
Кўнгил ичра сўнмас баҳор, саболарга тан бердим.

Қалби олам, бир оламки, эзгуликка лиммо-лим,
ул хокисор, ул фидойи маъноларга тан бердим.

Қалби наво, бир навоки, сеҳрларга йўғрилган
Оҳанглари ҳузуржон дил кушоларга тан бердим.

Қалби олов, бир оловки, ашъорлари ёқар жон,
Ҳар бир сатри афгори дил даъволарга тан бердим.

Қалби жаннат, бир жаннатки, ҳуру ғилмон ҳам ўзи,
Тангри ёди ҳар жаннати оналарга тан бердим.

GLOBUS
international life

Фахр

СОҲИБҚИРОННИНГ ЕВРОПАЛИК "ЎҒЛИ"

1402 йилнинг баҳори.

Кастилиянинг тиришқоқ ва хаёлпараст қироли Ҳенри III (1390-1406) ташаббуси билан жўнатилган элчилар Туркияга етиб келишди. Улар орасида Сеговия вилоятидан аревалолик Ҳернан Санчес де Паласуэлас ҳам бор эди. У жасур, қув йигит эди. Ўзи тўғри сўз, мард бўлгани боис адолатли инсонларни ғоят севар, ҳурмат қилар эди.

Элчилар дастлаб Боязид ҳузурида бўлишади. Бу пайтда турк лашкарлари Анқара қаршисида жамланаётган эди.

Ҳернан элчилар билан бирга Анқара қалъасининг уч қават деворлари ортида туриб, рақибидан чўчиган Боязиднинг ўз лашкарларини Анқара дарвозаси ёнидан қўзғатиб, қулай вазиятни қўлдан берганини, туронлик ажойиб суворийларининг бу ерга ғолибона етиб келишларини, муҳорабада турк қўшинининг яксон этилишини, таслим бўлган шаҳарга омонлик эълон қилган Амир Темурнинг шахсан ўзи тантана билан қадам ранжида қилишини ўз кўзи билан кўрди.

Элчилар ғолиб туронликларга пешвоз чиқдилар. Амир Темур уларни бағоят катта ҳурмат билан қарши олди ва уларнинг ҳар бир истагини рўёбга чиқаришга ҳаракат қилди. Бундай илтифотдан руҳланган Ҳернан эркалик билан Улуғ Амирдан совға сифатида шамшир сўради. Унинг истаги шу заҳоти бажо келтирилди. Ҳернан бу билан тинчимади: У ўз исми шарифига Соҳибқироннинг исмини қўшиб олиш ниятида эканлигини ҳам билдиради. Бу илтимос ҳам ҳеч бир истисносиз қондирилади. Ишончли манбаларда қайд этилишича, Амир Темур ғалати элчининг қувлигидан таъсирланиб, унга турклардан олинган авлиё Микоилнинг ажойиб ҳайкалчасини ҳам туртиқ қилади. Узоқ саёҳатдан қайтган Ҳернан уни Аревало яқинидаги черковга ҳадя қилган. Шуниси қизиқарлики, узоқ йиллар мобайнида аревалолик деҳқонлар бу ҳайкалча тўғрисида мағрурланиб сўзлаб юрганлар ҳамда бу нодир ҳадяни "Амир Темур денгиз ортидаги ўлкалардан" олиб келган, дея бот-бот эслаб турганлар.

Ҳенри III нинг дипломатик ташаббусидан илҳомланган Амир Темур ҳам ўз элчиларини Кастилияга йўллашга қарор қилади. Элчиларга қўшиб Боязид ҳарамидаги уч насроний асирани ҳам Кастилия қироли ҳузурига жўнатади.

Уч асира ҳақидаги шов-шувлар бутун Европага тарқайди. Испаниянинг ҳар бир шаҳар, қишлоғида зебу зийнат ортилган шарқона карвонга, уч қаҳрамон қизга аҳоли ғоят катта қизиқиш билан қарайди, ҳатто улар тўғрисида эҳтиросли қўшиқлар ҳам тўқилади.

Бу пайтда Ҳернан хушхабарни етказиш учун қирол ҳузурига ошиқади.

Элчилар сафида гуруҳ раҳбари Пайо Гомес, Муҳаммад ал-Кеший, уч асира аёл, беш татар ва уч шарқ насронийлари бор эди. Улар орасидаги Анжелина де Грес хоним ниҳоятда латофатли, сулув аёл эди. Кастилия адмирали, шоиртабиат Мисер Франсиско Империал исмли киши Каудал-кунвир қирғоқларида сайр этиб юрган ҳурлиқони кўриб ҳуснига маҳлиё бўлади ва унга атаб шеър битади:

Гўзал, нозик, лобар,
Сарвиқомат дилбар,
Олижаноб ва камтар,
Ўзгаларга меҳрибон,
Қиролга ҳадя бўлиб,
Латофатга тўлиб,
Бу оқсуяк аёл
Олис Шарқдан келарди.

Амир Темур "ўғли" Ҳернан келтирган хушхабар Ҳенри III ни чиндан ҳам ҳаяжонга солади. Қирол уч ҳурлиқо асиранинг бошидан кечирган саргузаштларини ғоят таъсирланиб тинглайди. Кейинчалик у бу аёлларга муносиб куёвлар танлайди ва уларга яхшигина сеп беради.

Орадан йиллар ўтади. Аммо Ҳернан, элчилар ва уч асира ҳақидаги воқеалар тилдан-тилга кўчиб, ҳатто афсонага айланади.

Кейинчалик Ҳернаннинг Аревало яқинидаги Рапариегос черкови ҳовлисига қўйилган қабр тошига қуйидаги сўзлар битилади:

"Бу ерда қирол Ҳенри III саройининг аъёни ва унинг Амир Темур ҳузуридаги элчиси, марҳаматли рицар Ҳернан Санчес до Паласуэлос Тамерлан дафн этилган".

Мард, жасур ва қув рицар Ҳернаннинг буюк Соҳибқиронга бўлган беҳад ҳурмати ота-боболаримизнинг адолатпарварлигига, ҳақ билан ноҳақни ажрата билишларига кўрсатилган ажойиб эҳтиромдир. Чунки инсон деган шунчалик қайсарки, у унча-мунчани тан олмайди. Европалик бир сарой аъёни Туронзамин ҳукмдорини "Ота" деб атаган экан, бундан фахрланиш лозим.

Тўлқин ҲАЙИТ

Таҳлил — *Мустақилликнинг 10 йиллиги олдидан*

ЕМИРИЛГАН ИМПЕРИЯ
Ёхуд янги мустақил давлатларнинг юзага келиши

Инсоният тарихининг шоҳидлик беришича, ҳар қандай империя у қай даражада юксалмасин, кун келиб барибир тарқаб кетади. Ушбу ҳукумронлик ўрнига янгича сиёсий вазият ва тартиботга асосланган давлатлар пайдо бўлган. Рим империяси ҳам, Темур империяси ҳам, Хитой империяси ҳам ўз тараққиётининг маълум нуқтасига етганда тарқаб кетган. Худди шундай қонуният асосида XX аср охирларига келиб Совет, Россия империяси ҳам тарқаб кетди. Унинг негизида мустақил давлатлар пайдо бўлди.

Мустақил давлатлар юқоридаги империянинг тарқаши натижасида вужудга келганлиги сабабли бундан кейинги тараққиёт шу мақомда вужудга келган сиёсий, ижтимоий, иқтисодий, ҳарбий муносабатларнинг мазмунига, суръатига боғлиқ бўлади. Чунки империя йўқолган бўлса ҳам у вужудга келтирган натижаларнинг таъсири узоқ давом этиши табиий. Шунинг учун ҳам империя тарқалиб кетишидаги сиёсий вазиятнинг асосий тенденцияларини билиш, ундан мамлакат стратегиясини белгилашда фойдаланиш мустақил давлатлар учун муҳим аҳамиятга эга. Бу жиҳатдан олганда собиқ империянинг чўққисини ва тарқалиш даврини таҳлил қилиш бугунги мақоламизнинг бош вазифасидир.

Ҳозирги кунда Совет империясининг тугаш сабаблари, бунга таъсир қилган омиллар, шароитлар ҳақидаги қарашлар, китоблар, мақолалар таҳлилидан кўринадики, чирик империянинг тарқалиши ҳақидаги фикрларга қўшилмай иложингиз йўқ. Бироқ биз кўп ҳолларда ана шундай фикрларнинг бир томонламалигига гувоҳ бўламиз. Бунга асосий сабаб тадқиқотчиларнинг етарли ахборотга эга эмасликлари бўлса, иккинчи томондан уларнинг кўпчилиги эски империя вакиллари ёинки уни янгидан қўмсаётганлардир.

Бизнинг фикримизча, аслида империянинг тугашига сабаб бўладиган омиллар бир томондан бу собиқ СССРдаги танглик ҳолати бўлса (буни келтириб чиқарган асосий сабаб империя таркибидаги республикаларнинг мустақиллик учун интилиши эди), иккинчи томондан дунёда иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, ҳарбий жиҳатдан вужудга келган янги вазият ва бу ҳолатнинг энг юқори чўққиси саналган 1985 йил воқеаларидир. Булар қуйидагиларда кўринади.

Биринчидан, империяга хос тузумнинг ичкаридан бузилиши, яъни олиб борилаётган сиёсатнинг реалликка, воқеликка тўғри келмаслигида эди. Бу айниқса Россиядаги 1917 йил воқеаларида аниқ кўринди. Айтиш лозимки, XX аср бошларидаги Россиядаги воқеалар (буржуа революцияси, социалистик революция, мамлакатнинг биринчи Жаҳон урушига иштироки) тугаб бораётган Россия империяси умрини узайтиришга хизмат қилди. Албатта, бу империянинг умрини узайтиришга большевикларнинг хизматлари катта бўлди. Чекка ўлкалар қайтадан босиб олинди. Ушбу ўлкаларда, айниқса Ўрта Осиё ҳудудида мустақиллик учун кураш, миллий озодлик ҳаракатлари бошланиб кетди. Бу ҳаракатлар оқибатида Россия бой ресурсларга эга бўлган мустамлака ўлкалардан ажралиб қолиши аниқ эди. Шу боисдан ҳам уларни қўлдан бермаслик учун большевиклар СССР деган тушунчани ўйлаб топишди. Натижада чекка ўлкалар ҳарбий куч ёрдамида СССР атрофига бирлаштирилди.

Мустамлакачилар миллий озодлик ҳаракатларини бостириш учун чекка ўлкалардаги вазиятдан унумли фойдаланишди. Масалан, бошқариш осон бўлиши ва фақат Россиянинг стратегик манфаатига хизмат қилиши учун Ўрта Осиё ва Қозоғистон бешта давлатга парчалаб ташланди.

Иккинчидан, ушбу давлатлар номига мавжуд бўлиб, амалда бир-бирлари билан алоқа қила олмасдилар, ўзаро ва ташқи алоқа ўрнатиш "жилови" большевиклар қўлида эди. Мамлакат учун стратегик қарорлар қабул қилиш ҳам марказ ихтиёрида қолди.

Учинчидан, турли найранглар ишлатиш натижасида мустамлака ўлкалардаги миллий озодлик ҳаракатлари бостирилди. Бунга эришиш учун Россия ҳарбий қўшинларининг сони ва турлари миқдори босиб олинган ўлкаларда ҳаддан ташқари кўпайтирилди.

Қарам ўлкаларнинг бойликлари асосида большевиклар манфаати учун ишлайдиган мутлақо янги механизм яратилди, яъни ривожланиб келаётган Россия саноатини таъминлаш учун Ўрта Осиё хом ашё базасига айлантирилди. Бунинг учун транспорт, саноат инфратузилмалари ташкил этилди.

Қурилган транспорт йўлларида, завод-фабрикаларда фақат марказдан келтирилган мутахассислар ишларди.

Тўртинчидан, мустамлака давлатларда мажбурий равишда маданий инқилоб амалга оширилди. Зиёлиларнинг ҳаракатланган ва ҳур фикрли қисми йўқотиб юборилди. Энди ривожланиб келаётган қисми эса большевиклар учун ишлашга йўналтирилди. Ўрта Осиё халқларига коммунистик мафкура мажбурий равишда зўрлаб киритила бошланди.

Бешинчидан, Ўрта Осиё иқтисоди бутунича большевиклар учун ишла й бошлади. Иқтисодиётга коммунистча бошқарув усули жорий этилди. Коллективлаштириш сиёсати амалга оширилди. Натижада Ўрта Осиё давлатларида ўрта қатлам — мулкдорлар синфи йўқотиб юборилди.

Бу ҳолатлар, албатта, узоқ давом этмаслиги аниқ эди. Миллий озодлик ҳаракати улкан ҳарбий сиёсий куч олдида орқага чекинишга мажбур бўлди. Шаклан миллий озодлик ҳаракати кўзга ташланмаса-да, мазмунан тузумга, сиёсатга, мафкурага нисбатан норозилик, миллий қадриятларни ривожлантиришда давом этди. Тарих имкон бериши кутилди.

Бу даврга келиб жаҳонда юз берган ўзгаришлар ҳам чекка мустамлака мамлакатларга таъсир кўрсата бошлади. Бу даврда дунёда фан-техника инқилоби юз берди, жаҳоннинг бошқа мамлакатларида инсон омили етакчи ўринга чиқди. Дунёнинг кўп мамлакатларида сиёси й режимлар ўзгарди. Африка, Осиё мамлакатларида миллий озодлик инқилоблари юз берди. Кўпгина тоталитар давлатлар қулади. Гегемон империя ўз навбатида Ўрта Осиё республикаларини жаҳонда кечаётган жараёнлардан изоляцияда ушлаб туришга ҳаракат қилди. У қанчалик қаршилик қилмасин юқоридаги қадриятлар мустамлака мамлакатларга секинлик билан кириб кела бошлади. Мустамлака мамлакатларда мустақилликка интилиш кучая бошлади. Дунёда демократик қадриятлар, тамойиллар ривожлана бошлади. Табиийки, бу жараёнларни империяга таъсир этмасдан иложи йўқ эди. Чунки дунёда ижтимоий-иқтисодий жараёнлар тубдан ўзгара бошлаган, алоқаларнинг янги шакли вужудга келаётганди. Бу жараёнлар умуминсоний хусусиятга эга бўлганлиги учун хоҳласа-хоҳламаса империянинг энг нозик нуқталаригача кириб бораётганди. Ўз навбатида мустамлака давлатларнинг мустақил бўлишига замин ҳозирлади.

Юқоридаги ҳолатлар асосий ҳаракатлантирувчи куч сифатида империяда бошикети кўринмайдиган танглик ни келтириб чиқарди. Бу танглик иқтисодиётни, ижтимоий соҳани, мафкурани ички, ташқи ҳарбий сиёсатни бутунича қамраб олди. Собиқ СССРнинг собиқ президенти М.Горбачев ўзининг "Қайта қуриш ва янги тафаккур" китобида ёзганидек, "Мамлакатдаги жараён таҳлил этилганида ҳаммадан бурун биз иқтисоднинг тормозланиши билан тўқнаш келгандик. Миллий даромаднинг ўсиш суръати беш йилликнинг сўнгги уч йилида аввалги икки йилга қараганда пасайган, ўша йиллар бошида эса у бизни амалда иқтисодий парокандаликка яқинлаштириб қўйганди".

Режалаштирилган иқтисодиёт бутун чекка ўлкаларнинг ресурсларини (шунингдек, Россияни ҳам) истеъмол қилишга асосланган монстр (баҳайбат монополия)га айланган эди. Лекин ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар сифатсиз бўлиб, кўп хизмат қилмасди. Дон маҳсулотларини йиғиб олувчи комбайнлар АҚШга нисбатан 17 марта, тракторлар 5 марта кўпроқ ишлаб чиқарилган бўлса-да, мамлакат ўзи етиштирган ҳосилни йиға олмасди. Поёнсиз ҳосилдор ерлари бўлишига қарамасдан, хориждан йирик миқдорда дон маҳсулотлари сотиб оларди. Бу ҳолат охир-оқибат озиқ-овқат танқислигини келтириб чиқарди.

1990 йилда жиддий иқтисодчиларнинг баҳолашича, мамлакат иқтисодида ҳукмрон ҳарбий секторнинг устунлигини кузатиш мумкин эди. 70-йилларда ишлаб чиқариш саноатининг 75 фоиз маҳсулоти тўғридан-тўғри ёки билвосита ҳарбий заруриятларга, масалан қурол-яроғнинг янги турлари яратиш, ҳарбий техника ёки ҳарбий заводларни жиҳозлашга сарфланган. Бундай "Қамалдаги қалъалар" иқтисодий сиёсати мамлакат хавфсизлигига таҳдид ваъда қиларди.

Кўриниб турибдики, бундай иқтисод ресурслари асосан мустамлака республикалар ҳисобидан амалга оширилди. Ўзбекистондан биргина уран, олтиннинг ўзидан бир неча минг тонналаб олиб чиқиб кетилди. Юртимиз аҳолиси ўзи газдан фойдалана олмаса ҳам, унинг ҳудудидан қазиб олинган газ хорижга валютага сотилди ва империя манфаатлари йўлида ишлатилди.

Иккинчидан, 70-йилларга келиб марказ ташқи сиёсатидаги танглик бўлди. Собиқ СССРнинг ташқи сиёсати дунёда юз бераётган ўзгаришларни ўз вақтида сеза олмай қолди, аниқ стратегиясини ишлаб чиқа олмади. Боз устига, жамоатчиликни чалғитиш мақсадида Афғонистонга совет қўшинларини олиб кирди. (Бу ҳақда алоҳида тўхталамиз). АҚШ билан стратегик қуролларни қисқартириш бўйича шартномалар тузди. Мутахассисларнинг фикрича, бу жараёнларда СССР ўзининг ҳарбий сиёсатида анча орқада эканлигини кўрсатганди.

Учинчидан, собиқ СССР армиясидаги сиёсийлашув жараёни бўлиб, бу ҳолат, бир томондан мамлакат узоқ вақт давомида ҳам ички сиёсатда, ҳам ташқи сиёсатда ҳарбийлар ёрдамида устунликка эришиши таъминланган бўлса-да, иккинчи томондан, собиқ империя инқирозини тезлаштирди. Собиқ СССРда ҳарбийларнинг сиёсатга аралашувини, фуқароларни қурол билан, танк билан қўрқитишнинг юқори чўққиси бу ГКЧП (Фавқулодда вазиятлар Давлат қўмитаси) бўлди. 1991 йил Москва кўчаларига ҳарбий қўшинларнинг олиб кирилиши, бунга ГКЧП аъзоларидан бири бўлган мудофаа вазири Д.Язовнинг ташаббус кўрсатиши фикримиз исботидир. Яна бошқа олий зобитларнинг кичикроқ гуруҳи, жумладан, қуруқликдаги қўшинлар қисми қўмондони армия генерали В.М.Варенников ҳам тўнтаришни тайёрлаш ва уни амалга оширишда иштирок этишганди.

Бироқ ушбу тўнтариш натижа бермади. Умуман олганда, нега ҳарбийлар ГКЧПга ёрдам бермаганди? Гап шундаки, бу пайтга келиб совет армияси бутунлай сиёсийлашиб улгурган эди. Мамлакатда амалга оширилаётган демократик жараёнлар, ошкоралик, КПСС обрўйининг тушиб кетиши: у ёки бу даражада ярим демократик қонун чиқарувчи органларнинг, кенгашларнинг пайдо бўлиши, армиядаги вазиятнинг сиёсийлашувига олиб келганди.

Зобитлар ва бошқа ҳарбий хизматчилар яшаш шароитининг ёмонлиги, республикаларда мустақиллик, суверенитет учун ҳаракатнинг фаоллашиши; ҳокимиятнинг республикалар қўлида тобора кучайиб бориши ва аксинча марказда сусайиши ҳам армиянинг ролининг пасайишига олиб келганди.

Тўртинчидан, мамлакат сиёсий ҳаётидаги ҳолатлардир. М.Горбачев раҳбар бўлгандан сўнг ислоҳотлар ўтказишга ҳаракат, тўғрироғи, иқтисодиётда, ижтимоий сиёсатда қайта қуриш сиёсати амалга оширила бошлади. Иқтисодиётда корхоналарга эркинлик бериш, уларни хўжалик ҳисобига ўтказиш, кооператорлик ҳаракати ривожлана бошлади. Ижтимоий ҳаётда ошкораликка катта эътибор қаратилди. Бориб-бориб СССР Конституциядаги 6-модда бекор қилинди.

Ташқи сиёсатда янгича тафаккур концепциясини амалга оширишга ҳаракат қилинди. Ташқаридан қараганда мазмунли кўринган сиёсат ҳамда барибир эскича қоида қандай қилиб бўлмасин, империяни сақлаб қолиш, уни дунёда шаклланиб келаётган янги сиёсий тартиботлар тизимидан жой олишига эришиш масаласи ётарди. Шунинг учун ҳам юқоридаги ҳаракатлар асосан Москвада бўлиб, нари борса "Боғли ҳалқа" (Кремль назарда тутилмоқда) ўтказилди. Аммо республикаларнинг манфаатларига, вужудга келаётган ижтимоий-сиёсий жараёнларга ҳамон империяча қараш давом этаверди.

Масалан, миллий онг, миллий тафаккурни ривожланишига қаратилган ҳаракатлар қуролли кучлар ёрдамида бостирилди. Ўзгаларнинг бошқаришига унчалик рўйхушлик бермаган минтақалар (Болтиқбўйи республикалари)да турли фитналар уюштирилди. Кавказда тоғли Қорабоғ можароси, Ўрта Осиёда Ўш, Ўзган, Паркент, Қўқон воқеалари фикримизга ёрқин мисолдир.

Умуман олганда, бу даврга келиб мамлакатдаги жараёнларни КПСС Марказий Қўмитаси бошқара олмай қолди. М.Горбачев мамлакатни бошқаришда уқувсизлик қилди. Натижада мамлакат сиёсий ҳаракатида парокандалик бошланди.

Бешинчидан, тузумнинг муҳим касалликларидан бири ўлароқ аҳоли ўртасида инжиқлик, ишончсизлик каби салбий ҳолатлар урчигандан-урчиди. Меҳнат интизоми путурдан кетди, ҳатто оддий ишчилар ҳам жамоатчилик олдидаги масъулиятларини камроқ ҳис эта бошладилар. Ақл эгалари ва бошқа сиёсий синфларнинг ташаббус кўрсата олиш қобилиятлари сўнди, махсус хизмат вакилларининг фаолияти ҳаддан ташқари сустлашиб, заифлашиб кетди.

Аҳолидаги пассивликнинг ортиши сиёсат ўз ишини севадиган ва кучли раҳбарга муҳтожлигидан далолат берарди.

Олтинчидан, мафкурадаги тушкунлик коммунистик мафкура режими ўзининг ҳаётийлиги ва яроқлилигини йўқотгани, аммо ўша кезда ҳали ўлмаганини кўрсатарди. Унинг ишлаб чиқаришда хусусий мулкни йўқотишдек асосий тамойили аллақачон амалда қўлланилаётганди. Мактаб ва ОАВда тарғиб қилинарди. Бир сўз билан айтганда, халқни мавжуд мафкура сариқ чақалик қизиқтирмай қўйган, унга биров ишонмасди ҳам. Путурдан кетган амалдаги ҳокимият ва режимга нисбатан халқнинг ишончсизлигининг кучлилиги мустабид империя узил-кесил боши берк кўчага кириб қолганини сезиш қийин эмасди.

Еттинчидан, СССРдаги турғун танглик ва уни белгилаб берган омиллар собиқ республикаларга ижтимоий-сиёсий жараёнларни ўз манфаатлари йўлига буриш имконини берди. Республикалар аста-секинлик билан марказдан узоқлашишга тушди. Уларда миллий онг тобора ривожланаверди. Ҳатто уларнинг раҳбарлари айрим соҳаларда мустақил сиёсат ҳам юрита бошладилар. Вазият шу даражага етдики, марказ республикаларни бошқара олмай қолди. Образли қилиб айтганда, жиловни қўлдан чиқариб юборди. Аммо ташаббусни қўлдан бой бермаслик учун марказ республикаларга янги иттифоқ шартномасини тузишни таклиф этди. Бироқ ғишт қолипдан кўчган эди.

Марказдаги кучлар собиқ республикаларни империя таркибида ушлаб қолиш, умуман империяни сақлаб қолиш мақсадида қилган давлат тўнтариши эса бор-йўғи СССРнинг тарқалиб кетишига сўнгги туртки бўлди.

1991 йил охирига бориб Беловеж шартномаси тузилди. Унга кўра, СССР ҳуқуқий жиҳатдан йўқолиб кетди. Унинг ўрнига ғарбнинг энг илғор сиёсатшунослари ҳам башорат қила олмаган мустақил давлатлар пайдо бўлди. Вазиятнинг тубдан ўзгариб кетиши Ғарбни ҳам гангитиб қўйди. Қисқаси, СССРнинг тугашига тайёргарлик нафақат сўнгги йиллардан, балки тарихий Россия империясидан, юз йил илгаридан Ленин, Сталин, Хрущев, Брежнев сафсаталари ва табиийки, Горбачев демократиялаштиришидан бошланганди. "Иш"нинг сўнгги нуқтасига эса шубҳасиз, Беловеж ўрмончаси гувоҳ бўлди. Бундай шароитда вазиятдан чиқишнинг энг маъқул йўлларини топиш ва амалда қўллаш, янгидан вужудга келган давлатларнинг вазифаси эди.

Бир сўз билан айтганда, мустабид империянинг тарқаб кетиши натижасида жаҳон сиёсий харитасида мустақил давлатлар пайдо бўлди. Бу давлатларнинг пайдо бўлиши, уларнинг мустақилликка эришуви табиий-тарихий жараён эди. Янги пайдо бўлган давлатлар ўз тақдирларини ўзлари белгилаш, ўз тараққиёт йўлларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш; жаҳон хўжалик тизимига уйғунлашиш, жаҳон муносабатлари жараёнидан ўрин эгаллаш ҳуқуқларини қўлга киритдилар.

Барибир Ғарб давлатлари ҳам, Россия ҳам, сиёсатчи таҳлилчилар ҳам бир тенденцияни пайқамаган эдилар. Бу мустақилликка эришиш йўлидаги ҳаракатнинг ўзига хослиги эди. Ўзбекистонда, айниқса унинг раҳбари И.Каримов ҳаммадан олдинроқ ўзига хос сиёсат олиб борди ва айтиш керакки, ана шу сиёсат собиқ СССР ўрнига келган ижтимоий-сиёсий вазиятни янги ўзанга, нурли манзилларга бошловчи маёқ бўлди. Бу ҳақиқий мўъжиза эди!

Сайфиддин ЖЎРАЕВ,
сиёсатшунослик фанлари доктори

Аёлларга ҳамма ерда байрам

Шахс

ОЛИМНИНГ ИККИ ДУНЁСИ
Ёхуд инсоният олдидаги масъулият

Шўролар термоядроли қуролининг атиги 20 фоизи ёнарди. Бу масала устида Сахаров, таниқли физик Зельдович ва бир гуруҳ олимлар икки йил тинимсиз изланиш олиб боришади. Натижада 1955 йили яна бир водород бомбаси синаб портлатиладики, бунда у тўлалигича юз фоизга ёнарди. Шундай қилиб, бу масаланинг ечими ҳам топилди. Бунинг учун Сахаровга иккинчи маротаба Социалистик Меҳнат Қаҳрамони юлдузи топширилади. Бундан ташқари у 1953 йили Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси бўлиб сайланади. 32 ёшли академик Сахаров олдида катта имкониятларга йўл очилаётган эди.

1955 йилдаги синовдан сўнг фақатгина водород бомбасини такомиллаштириш, уни ҳар қандай жойда, шароитда қўллаш масаласи ечими қолганди. "Атом пойгаси" давом этарди... 50-йиллар охирига келиб ҳар икки томонларнинг синовлардаги портлатишлар қуввати 50 мегатоннага яқинлашиб қолганди. Сахаров бунга ўз муносабати билдирилган катта мақола ёзади. Унда Андрей Дмитриевич атмосферадаги синовларни назоратсиз равишда давом эттиришга чек қўйилиши лозимлиги ва энди, икки (АҚШ, СССР) мамлакат куч жиҳатидан тенг бўлгач, қуролсизланиш ҳақида қайғуриш зарурлиги ҳақида сўз юритади. Бу бирламчи муаммо эди.

1960 йилда Сахаров объектда ишлашга ўтказилади.

1961 йили Хрущев кўрсатмаси билан яна бир совет термоядроли қуроли синалди. Бомбанинг қуввати фақат кўр-кўрона сиёсий шартлар асосида оширилганди — 100 мегатонна(!). Бу дунёдаги энг кувватли бомба эди. Шунда ҳам Сахаровга ўхшаш олимлар саъй-ҳаракати билан синов пайтида бомбанинг уран қатлами ўрнига қўрғошинли қатлам қўйилганди — бу 100 мегатонна қувватни 50 мегатоннага туширарди. Аммо шу портлаш ҳам иккинчи жаҳон урушида қатнашган барча тарафлар ўтказган портлатишлар қувватидан 5 баравар ортиқ эди!

Бу лойиҳаларга Сахаров раҳбарлик қилганди. Бунинг учун у учинчи марта Социалистик Меҳнат Қаҳрамони юлдузини олади. Сўнг Сахаров бомба билан алоқадор масалалардан ўзини четга олиб, назарий физика билан шуғуллана бошлайди. 1964-66 йилларда у назарий физика соҳасидаги бир қатор ишларини эълон қилади ва улар катта муваффақиятга эришади. 1968 йили Сахаровнинг "Тараққиёт, тотувликда яшаш ва интеллектуал озодлик" "Меморандум"и нашрдан чиқади. Бу Ғарб матбуотида ҳам чоп этилади ва бутун оламда акс-садо беради. Сахаровни дарҳол махфий ишлардан четга чиқаришади ва у "объект"дан кетади. Шундан сўнг буюк физик ҳаётида қора кунлар бошланди.

Ўз хотираларида Сахаров қуйидаги сўзларни ёзади: "1957 йилдан бошлаб мен ядровий синовлар оқибатида келиб чиқадиган радиоактив заҳарланиш масаласи бўйича ўзимни масъул деб ҳис эта бошладим...". Айнан Сахаров атмосферадаги бир мегатоннага тенг қувватли портлаш 8-10 минг киши жонига зомин бўлишини аниқлади. 1957 йили америкаликлар фақатгина қўлланилган ҳудуднинг ўзидаёқ таъсир этувчи бомба ишлаб чиқаришгани ҳақида овоза қилишади. Сахаров бу хусусда америкаликлар фикрини рад этиб, бир қатор мақолалар чоп этади. Аниқланишича, барча синовлар ҳавода ўтказилаётган экан. Бундай ҳолда портлатилган бомба зарралари эса атмосферада ёйилиб Ер шарини қоплаб олар ва бевосита наслга салбий таъсир этаркан. Бундан чиқди, синовлар қаерда ўтказилишидан қатъи назар бунинг оқибатида Ернинг бошқа бир жойида туғма камчиликлари мавжуд фарзанд дунёга келиши мумкин. Буни билган Сахаров 1958 йилги синовларни бекор қилишлари учун жонжаҳди билан ҳаракат қилади. Лекин барча ҳаракатлари зое кетади.

1953 йили водород бомбаси муваффақиятли синалгач, зиёфат уюштирилади. Унда Сахаровга қадаҳ сўзи берилганда, у қуйидаги тилакларини айтганди: "Бизнинг маҳсулотларимиз ҳарбий полигонларда муваффақиятли портлаши ва ҳеч қачон одамлар яшовчи ҳудудлар узра портламаслиги учун қадаҳ кўтарайлик!.." Мана шу пайт унинг сўзи бўлинади. Давлат қабул комиссияси бошлиғи маршал Неделин хушмуомалалик билан бир латифа айтиб берадики, ундан қуйидаги фикр(тўғрироғи, пўписа) яққол кўриниб турарди: "Ўз ўрнингизни билинг, олимча. Қурол ясаяпсизми, уни қандай қўллаш билан ишингиз бўлмасин, йўқса...". Сахаров ўз "Хотиралар"ида ҳаётидаги бу эпизодни ва ундаги ўзининг ҳолатини қуйидагича таърифлайди: "Худди мени қамчин билан савалашгандек бўлди...". Сахаров унга: "Ўз ишинг билан шуғуллан, ҳар нарсага бурнингни тиқаверма" дейишганини тушунганди.

1961 йили дунё давлатлари орасида қуролсизланиш бўйича изчил музокаралар олиб борилмоқда эди. Аммо шу йили Хрущев янги синовлар бошлашга буйруқ беради (гап 100 мегатонали бомба ҳақида кетяпти). Бундан кузатилаётган сиёсий мақсад қуйидагича эди: Берлин деворини қуриш, совет ракеталари яширин равишда Кубада жойлаштирилганлиги сабабли Хрущев ядроли портлаш уюштириб, "ўзини кўрсатиши" керак эди. Ўшанда Сахаров Хрущев билан учрашиб (бу Вазирлар Кенгаши раиси билан ядроли лойиҳа устида ишлаётган олимлар учрашуви эди), унинг эътиборини қуйидаги фикрга қаратади: "Уч йиллик (1959-1961) икки томонлама мораторийдан сўнг яна синовлар ўтказиш қуролсизланиш йўлидаги музокараларни мушкуллаштиради ва қуролланиш пойгасининг янги босқичини авж олдириши тайин". Аммо Хрущев унга қуйидаги мазмунда жавоб беради: "Биз рақиб билан фақат куч орқали музокара қиламиз. Агар мен Сахаровга ўхшаган кишиларнинг гапига кирганимда, мен раҳбар эмас, ландовур бўлардим".

Жамшид САЪДИНОВ
тайёрлади

(Боши ўтган сонда. Давоми бор)

Ўзингни англаб ет!
Mustaqil gazeta HURRIYAT

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

Таҳрир ҳайъати: Азамат ЗИЁ, Озод ШАРАФИДДИНОВ, Наим КАРИМОВ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР, Норали ОЧИЛОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Амирқул КАРИМОВ, Абдуқаюм ЙЎЛДОШЕВ

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй. Телефонлар: 133-69-45, 136-53-63

Индекс:
Якка обуначилар учун — 233 Ташкилотлар учун — 234

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик концерни босмахонасида босилди. Манзил: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Ғайрат МИХЛИБОЕВ
Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 18.00
Буюртма — Г -

Муаллиф фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин. Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Hurriyat kompyuter markazida terildi va sahifalandi. Sahifalovchi: Sh.SAYDALIYEV

Тошкент шаҳар М.Улуғбек туманида жойлашган "Barkov Alexander Balerevich" хусусий корхонаси тугатилади. Даъволар эълон чиққан кундан эътиборан икки ой мобайнида 68-36-67 рақамли телефон орқали қабул қилинади.

Мунис онажонлар,
муҳтарама опа-сингиллар!

Барчангизга 8 Март — Халқаро хотин-қизлар байрами муборак бўлсин!

Илк баҳор айёми Сиз азиз аёлларимизга ўзгача гўзаллик ва беғуборлик бахш этсин. Ҳеч қачон лабингиздан кулгу, чеҳрангиздан табассум аримасин.

Эркаклар бахтига доим соғ–омон юринглар.

Сирдарё вилояти Мирзаобод туман ҳокимлиги ҳамда "Янгиобод" деҳқон-фермер хўжалиги жамоаси

Ўзбекистон Республикаси акциядорлик тижорат Саноатқурилиш банкининг Сирдарё вилоят филиали

муҳтарама аёлларимизни

8 март —

Халқаро хотин-қизлар байрами

билан чин дилдан муборакбод этади ҳамда юртимиз фуқароларига қуйидаги омонат турларини таклиф этади:

МУДДАТСИЗ ОМОНАТЛАР

№	Омонат тури	Энг кам миқдори	Фоиз миқдори
1.	Талаб қилиб олингунга қадар	10 сўм	Йилига 8%

МУДДАТЛИ ОМОНАТЛАР

№	Омонат тури	Энг кам миқдори	Фоиз миқдори
1.	1 йилдан 3 йилгача	чекланмаган	Йилига 30 %
2.	3 йилдан юқори	чекланмаган	Йилига 35 %
3.	Мақсадли болалар омонати	чекланмаган	Йилига 35 %
4.	"Янги минг йиллик" (3 ой муддатга)	50 000 сўм	1 ойда 4 % 2 ойда 4,5 % 3 ойда 5 %

ҚИСҚА МУДДАТЛИ ОМОНАТЛАР

№	Омонат тури	Энг кам миқдори	Фоиз миқдори
1.	3 ойлик	500 сўм	3 ойга 6 %
2.	КВ-1	5000 сўм	Ойига 2 %
3.	КВ-6	5000 сўм	6 ойга 12 %
4.	"Бегойим", 1 йиллик	10 000 сўм	Ойига 3 %
5.	"Она меҳри", 6 ойлик	5000 сўм	Ойига 2,5 %
6.	"Ҳамкор", 6 ойлик	10 000 сўм	Ойига 3 %

ҚИММАТБАҲО ҚОҒОЗЛАР БЎЙИЧА

№	Акция тури	Номинал баҳоси	1 йиллик дивидент миқдори
1.	Имтиёзли акция	1500 сўм	50 %
2.	Оддий акция	1500 сўм	40 %